

mus eszméin nevelkedvén szakmailag elmaradt a fejlődésben, munkájában a „német nemzetfelfogásnak hódolt be”.

Broklová szerint a problémák az alábbi tézisek talaján állva lelelezhetők le Kučera következtelen premisszái, illetve a belőlük levont hamis következtetések:

1. A demokráciákban érvényes szuverenitás-definícióból vezették le az ország alkotmányában és alkotmányos gyakorlatában a szuverenitás politikai nemzetként való értelmezését. Az első Csehszlovákiában a felnőtt lakosság egésze általános és egyenlő szavazati jog alapján választotta meg képviselőit a Nemzetgyűlésbe, amely törvényhozó hatalmát az ország egész területén gyakorolta. Az összlakosság választási eredményei alapján a felségterület egészére szóló illetékességgel alakultak meg a kormányzatok.
2. Az állami nyelv rendszeresítését a Saint-Germain-i szerződés tette lehetővé. Ez egyértelműen csak a más nyelven beszélő csehszlovák állampolgárokról tud, és szót sem ejt semmiféle nemzetiségekről. Az államnyelvet a kisebbségi szavazatok számához képest jelölték ki, miközben a kisebbségek széles körű nyelvi jogosítványokkal rendelkeztek. (Pl. az ország németjeinek 92%-a minden ügyes-bajos dolgot anyanyelvén tudta elintézni.)
3. A csehszlovák nyelv konstrukciója lehetővé tette, hogy Szlovákiában a szlovákat használják állami, illetve hivatalos nyelvként.
4. Csehszlovákia valamennyi lakosa, tekintet nélkül arra, hogy egyes elképzelések szerint a csehek és a szlovákok egyetlen etnikai nemzet két ágát képezik, mások szerint pedig két nemzetet alkotnak, egyként tagja volt a csehszlovák állami politikai nemzetnek. A politikai állam korszerű koncepciója annak a korábbi (Ausztriában, az osztrák tartományokban és a történeti Magyarországon érvényesült) koncepciónak a felváltását hozta magával, miszerint a nemzet a vér, a nyelv és a kultúra kötelékével összetartott személyek csoportja volna. A hajdani etnikai nemzethez való tartozást az első Csehszlovák Köztársaságban a népszámlálások alkalmával az anyanyelv révén kifejezett nemzetiségi hovatartozással váltották fel.

A vita, tartalmáról egészen nyíltan szólva, oda konkludál, hogy az első Csehszlovákiát sehol, semmiféle szerződésben, törvényben és egyéb jogszabályban nem definiálták nemzeti államként. Az államnak az etnikai nemzet értelmében vett enyhén nemzeti jellegét az a tény határozta meg, hogy benne a csehek és a szlovákok többséget képeztek.

Futala Tibor

A káspi-tengeri olaj szállítása és a régió stabilizációja

Kasim, Kamer: The transportation of Caspian oil and regional stability. = Journal of Southern Europe and the Balkans, 4. vol. 2002. 1. no. 37–45. p.

(A cikket író Kamer Kasim adjunktus a törökországi Abant Izzet Baysal egyetem Nemzetközi Kapcsolatok tanszékén.)

A káspi körzet gazdag energiakészleteinek kiaknázása a Szovjetunió felbomlása után új erőre kapott. Az olaj és gáz szállításáért harc indult a helyi hatalmasságok között. Törökor-

szág, de Irán is részesülni szeretett volna a területén átszállított olajból. A piacért folytatott küzdelmek a térségben élők közötti etnikai konfliktusok kiéleződését vonták magukkal.

Az övezet területi integritása került veszélybe, és lelassította a gázkitermelésre, szállításra készült tervek megvalósítását. A legkiélezettebb konfliktus 1988-ban kezdődött az azerik és az örmények között, s csak az 1994-es tüzszünettel ért véget. Ezt követte nagyságrendben a grúziai abház kisebbség mozgolódása. S végül a csecsen válság rendítette meg a régió stabilitását.

Azerbajdzsán olajkészletei partmentiek, a kazak és a türkmén olajmezők 30–40%-a part közeli; a régió bizonyítható összkészlete mintegy 18–35 milliárd hordó. A becslült teljes készlet ennél több, 252–270 milliárd hordó. A legnagyobb készletek Azerbajdzsán és Kazahsztán alatt húzódnak. De a káspi régió természetes gázokban is bővelkedik, készleteit minimálisan 236–337 trillió köblábra (1 köbláb = 28,3 l) tartják.

Törökország – eredetileg – egy 1450 km-es, Bakutól Ceyhanig futó vezetéken keresztül tervezte az olaj szállítását. A meglévő orosz vezetéket ez tehermentesíthette volna, és csökkentette volna a fekete-tengeri tankerbalesetek számát is. Az orosz és az iráni megoldási javaslatok azonban olcsóbbak tűntek.

Oroszország azeri és kazak olajat is kívánt szállítani a fekete-tengeri Novorosszijszkból. Addig 1500 km-es cső vezet Bakuból a csecsen fővároson, Groznijon keresztül. Ez az ún. „északi útvonal” még a szovjet időkben kiépült. Közismert hátránya, hogy a fekete-tengeri kikötőből évente átlagban 70 nap lehetetlen kihajózni a bizonytalan időjárás-hajózási viszonyok miatt. De a kaukázusi iszlám felkelő csoportok is veszélyeztetik a szállítást. Az orosz alternatív javaslat szerint az útvonal Törökországon átvihetett volna, ám a török kormány a Boszporusz rendkívüli zsúfoltságára, a környezetszennyezés veszélyeire hivatkozva ezt elutasította.

Irán mint szállító két megoldást is kidolgozott. Az olajat vagy egy Irán területén áthúzódó, a Perzsa-öbölíig tartó vezetéken exportálná, vagy káspi-tengeri kikötőiből maga szállítaná azt vonaton, tankerrel, vezetéken észak-iráni finomítókbá.

Számos más elképzelés is napvilágot látott az olajszállítással kapcsolatban. Meg kell említeni az 1996-ban aláírt kazak–iráni olajcserére vonatkozó szerződést, melynek legfőbb akadálya az Egyesült Államok volt, aki semmiféle, Iránon keresztül húzódó olajvezetékéről nem akart tudni, és megtiltotta az amerikai cégeknek, hogy Iránnal olajkereskedelmet folytassanak; valamint az 1996-os Irán–Líbia szankciós paktum, mely ugyancsak óva intett a nagyobb iráni gáz- és olajberuházásoktól.

A helyi etnikai konfliktusokat Oroszország befolyása növelésére használta föl, és arra, hogy megakadályozza külső befektetőknek, például az amerikaiaknak, hogy olajvezeteket építsenek ki a káspi készlet szállítására. Három etnikai konfliktus is segítségére volt ebben. A grúziai abházoké, a hegyi karabahok és örmények közötti, valamint a véget érni nem akaró csecsen–orosz ellentét. A török Baku–Ceyhan vezeték kiépítéséhez békés grúziai terepre lett volna szükség. Hiszen másfelől az azerik folyamatosan akadályozták az örmény területeken áthaladó olajvezeték megépítését. Grúziában viszont orosz csapatok állomásoztak az azerik megfélemezésének ürügyén. Azonban a ceyhani vezeték építését így sem tették lehetővé! Miután a szorongatott grúzok kifejezték a FÁK-hoz való csatlakozási szándékukat, a szükséges oroszok 4000 katonát rendelték a török s további 11 ezer katonát a fekete-tengeri grúz határokra. Ezt követően azonban a samtse-javakheti örmények kezdtek autonómiát követelni Grúziától. Mondani sem kell, hogy ez a terület is a törökök által tervezett olajút nyomvonalába esett.

A Kaukázusban a hegyi karabahok és azerik közötti véres konfliktus jelentett másik hátráltató körülményt az olaj útjában. Az 1988–1994 között zajló ütközetek Hegyi-

Karabahért folytak. Végül Azerbajdzsán 20%-a került örmény fennhatóság alá, s ezzel összefüggésben 1 millió azerit (az összes 14%-a) internáltak. Elcsibej rövid azeri elnöksége idején az oroszok az örményeket támogatták.

Törökországot, Oroszországot és Iránt további destabilizáló hatások is érték. 1992 májusában drámai módon Törökország az azeriknak nyújtott önkéntes segítsége következtében valójában Oroszországgal került szembe, amely éppen az örményeket támogatta aktívan. Egy Taskentben kötött szerződés értelmében ugyanis, ha a szerződő felek bármelyikét – Oroszországot vagy Örményországot, illetve további államokat – támadás éri, úgy az valamennyi szerződő fél elleni agresszióknak számít. Vagyis Törökország ott állt a harmadik világháború kirobbantásának küszöbén. Ez volt a nakhicsevani krízis, melyből végül is az azerik kihátráltak.

Heydar Alijev azerbajdzsáni elnök megpróbálta az orosz viszonyt rendezni. Gyorsan csatlakoztak a FÁK-hoz, valamint 10% részesedést ajánlották föl az orosz LUKOIL társaságnak a káspi–azeri olajmezőkből származó hasznából. S végül tüzszünetet kötött Örményországgal is. 1994 szeptemberében létrejött „az évszázad olajjegyzménye”, melyet 8 milliárd USA-dollár értékben kötött az azerbajdzsán kormány.

Az 1994 decemberében kirobbant első, majd az 1999 októberében kezdődő második csecsen konfliktus már a nyugati hatalmak szemében is rossz fényben tüntette föl Oroszországot. A Szovjetunió bukását követően a csecsenek bejelentették függetlenségüket, amit az orosz vezetés nem fogadott el. Jelcin 1994-ben fegyvereseket küldött oda; a főváros, Groznij bombázása következtében 100 ezer lakos hagyta el otthonát. A véres háborúnak 12-13 ezer katona esett áldozatul. A rövid – öt éves – tüzszünet vége előtt, 1999-ben kiújultak a harcok. Clinton hiába figyelmeztette az orosz vezetést az EBESZ isztambuli csúcsertekezletén.

A bizonyos „évszázad üzletét” követően Azerbajdzsán külpolitikája a Baku–Ceyhan olajvezeték kiépítését kezdte támogatni, amihez persze nagy, nemzetközi cégek finanszírozása is szükséges.

Oroszország célja a kazahsztáni Tengizből a Fekete-tengerhez vivő olajvezeték befejezése lett. A vezetéket 2001. március 26-án megnyitották. Ezzel a Boszporuszon átszállított kőolaj mennyisége évente 25%-kal megnőtt, s vele Törökország gondjai is. A térségbeli kisebb országok kimaradtak a részesedésből. A két nagy állam között további megállapodás született a káspi-tengeri földgáz kivitelére, az ún. „Kék Folyam” beruházás keretében. Az orosz Gazprom 2200 m hosszú vezetéket épít ehhez a Fekete-tenger alatt a török Samsun városáig.

Kakasy Judit

Irány Astana: Nacionalista indítékok Kazahsztán új fővárosának építésében

Wolfel, Richard L.: North to Astana: Nationalistic Motives for the Movement of the Kazakh(stani) Capital. = Nationalities Papers, 30. vol. 2002. 3. no. 485–506. p.

A Szovjetunió összeomlása után felgyorsult a térségben függetlenné vált népek nemzeti öntudatra ébredése. A Szovjetunió meghatározó politikai jelenlétének visszafejlődését követően Kazahsztánban egy „megfeneklett diaszpóra” képződött, egy oroszul beszélő népcsoport, mely elszigetelődött az orosz államtól. Ez a diaszpóra befolyásos tényezője